

Socialinių įgūdžių ugdymas pradinėse klasėse, įgyvendinant įtraukųjį ugdymą

Turbūt kiekvienoje pradinio ugdymo klasėje rastume guvių, supratingų, gerai besiorientuojančių aplinkoje mokinių, kurių elgesys yra nenusipėjamas, agresyvus, kuriems sunkoka skaityti, rašyti, skaičiuoti, o juos ugdančiam mokytojui, kad ir kiek besistengtų, siekti užsibrėžtų rezultatų. Kokie tai vaikai?

Kas jiems trukdo mokytis?

Šie agresyvaus elgesio mokiniai paiso socialinių normų, bet jų mokymosi motyvacija sutrikusi dėl mokykloje nuolat patiriamų nesėkmių. Dalis tokių mokinių pasyvūs. Juos apibūdinau kaip drovius, balius, apatiškus, turinčius įvairių psichosomatinių sutrikimų. Kadangi jau keturiasdešimt metų dirbu mokykloje, galiu drąsiai teigti, kad jiems būdingas žemas savęs vertinimas, savęs smerkimas, be specialios mokytojo pagalbos nesugebėjimas drauge su bendraamžiais sėkmingai mokytis. Kai kurie iš jų išsiskiria itin agresyviu elgesiu, priešišku. Jie nelinkę bendradarbiauti, elgiasi įžūliai, judrūs, nesugeba susikaupti, todėl rašydami praleidinėja raides arba jas sukeičia vietomis, sulieja ar skaido žodžius.

Šių vaikų mokymosi sunkumų priežastis – sutrikusi savireguliacija. Jiems labai sunku tinkamai organizuoti ir planuoti savo veiklą: nusiteikti darbui, dėl ko nors apsispręsti, užbaigti pradėtą darbą, įveikti kliūtis ir pasiekti rezultatų. Todėl labai svarbu ugdyti tokių mokinių socialinius įgūdžius ir nė vieno neišskirti iš klasės bendruomenės – mokyti tinkamai elgtis, skatinti saviraišką ir kūrybiškumą bendraujant, kilusius konfliktus ir problemas spręsti efektyviai ir konstruktyviai.

Reguluoti netinkamai besielgiančių mokinių savistabą ir savikontrolę bei įgyvendinti (bent jau iš dalies) numatytus pamokos tikslus ir uždavinius padeda įvairūs susitarimai, kurie skatina mokinius nuolat atkreipti dėmesį į tai, ką ir kaip jie veikia, kaip elgiasi. Tarkim, mokytojas pasako, kad per pamoką kas 10 ar 5 minutes pakels pirštą, pasakys kokią nors frazę taip paskatindamas mokinį atkreipti dėmesį, ką jis tuo metu veikia: ar įdėmiai klauso mokytojo, dirba, ar spokso pro langą, plepa su draugu. Pažymėjęs savo būseną tam tikru simboliu, vaikas stengsis įsitraukti į veiklą. Po pamokos aptariama, ar vaikas pastebėjo visus mokytojo ženklus, ar dėmesingas ir darbingas buvo. Jei rezultatai geresni nei vakar, mokinyi paskatinamas. Jei blogesni, -

nebaudžiamas. Turi būti siekiama mokinio ir mokytojos partnerystės. Ugdytinis popieriaus lape rašikliu brūkšneliais galėtų žymėti, jo supratimu, blogus poelgius. Taip jis mokytojai padėti pats sau, įveikti „išmoktąjį bejėgiškumą“. Galbūt tada po pamokų suskaičiavęs brūkšnelius kartais ir pats nustebtų, kad, sakykim, šiandien jam pasisekė atlikti užduotis geriau negu vakar (mažiau brūkšnelių).

Norėčiau pasidalyti patirtimi, kaip ugdu dešimtmečių specialiųjų poreikių vaikų socialinius įgūdžius, kokių tikslų siekiu ir kokius metodus taikau. *Žaidimas, piešimas, pasakojimas, situacijų aptarimas, klausymas ir analizavimas* – vieni pagrindinių mano taikomų metodų. Žaidžiant būtini rašymo įgūdžiai, tačiau jei jie dar menki, užduotys gali būti atliekamos piešiant, kalbant, diskutuojant. Ugdydama socialinius įgūdžius, didžiausią dėmesį skiriu bendravimui, jausmų suvokimui, savikontrolei, streso įveikimui.

Kaip taisyti klaidas

Tikslas. Skatinti pasitikėjimą savimi, teigiamą savęs vertinimą.

Priemonės. Popieriaus lapas ir pieštukas.

Pamokėlė pradedama pokalbiu apie tai, kad visi žmonės klysta, tik svarbu suklydus ne smerkti save, o stengtis pasimokyti iš klaidų. Vaikų paprašoma piešiniu pavaizduoti, kaip jie reaguoja į savo klaidas. Užduočiai atlikti skiriama 15 minučių. Tada pasiskirstę į grupėles po du – tris vaikai apie 10 minučių aptaria padarytas klaidas. Vėliau popieriaus lape didelėmis raidėmis užrašo: „Klysti – normalu. Iš savo klaidų mokomės“. Darbus vaikai nuspalvina ir, parodę mokytojiui, parsineša namo.

Aptarimas. Ar labai išgyveni padaręs klaidų?
Su kuo dalijiesi nuoskaudomis patyręs nesėkmę?

Etapai, padedantys nuosekliai ištaisyti klaidą (žr. 1 lentelę)

Tikslas. Mokyti vaikus ištaisyti klaidas.

Priemonės. Rašomoji lenta.

Namų darbai. Aptartais klaidų taisymo etapais vaikai galėtų vadovautis, pavyzdžiui, taisydami diktantus, rašinėlius ar matematikos uždavinio sprendimą. Vėliau papasakotų, kaip sekėsi.

1 lentelė

Etapai	Aptarimas
Pamėgink ištaisyti klaidą.	Klaidas geriau taisyti po vieną nei visas iš karto.
Jei nesupranti, paprašyk, kad kas paaiškintų.	Svarbu mokėti paprašyti pagalbos.
Užrašyk naują atsakymą arba atlik užduotį dar kartą.	Parašyk, ką, tavo nuomone, padarei blogai.
Pasakyk sau: „Gera. Aš tai padariau“.	
Ištaisyk savo klaidą.	Aptariamas nemalonus jausmas, kuris kyla, kai užduotį tenka atlikti iš naujo.

Bendravimo įgūdžiai

Diskusija,, Kaip užkalbinu kitą žmogų“

Tikslas. Išsiaiškinti, kaip vaikai geba užkalbinti kitą žmogų.

Iš pradžių paprašoma prisiminti situaciją, kaip yra tekę pradėti pokalbį ir kaip tada pasijutę. O kokia savijauta buvo pokalbiui pasibaigus? Kas lengviau – pačiam

užkalbinti kitą žmogų ar būti užkalbintam? Ką sunkiau užkalbinti: gerą pažįstamą ir nepažįstamą žmogų, bendraamžį ir suaugusįjį? Ar yra buvę taip, kad teko pradėti kalbėtis su kitu žmogumi iš mandagumo? Kokiomis aplinkybėmis tai nutiko? Šie ir kiti klausimai padeda geriau suprasti aptariamą situaciją.

Vaidmeninis žaidimas „Aš užkalbinu draugą“

Tikslas. Mokyti vaikus pradėti pokalbį.

Susiskirstoma poromis, apgalvojama pokalbio pradžia, vienas kuris vaikas užkalbina kitą. Tada pasikeičiama vaidmenimis.

Etapai, padedantys užmegzti pokalbį su kitu žmogumi (žr.2 lentelę)

Tikslas. Mokyti vaikus pradėti pokalbį.

Priemonės. Rašomoji lenta.

Namų darbai. Prieš pradėdant pokalbį su nepažįstamu žmogumi, apgalvoti, kaip jį pradėti. Užbaigus pagalvoti, apie ką kalbėjo pašnekovas. Kokia buvo savijauta? Kas buvo sunkiausia? O kas svarbiausia norint užkalbinti kitą žmogų?

2 lentelė

Etapai	Aptarimas
---------------	------------------

Apgalvok, ką nori pasakyti.	Pirmiausia apgalvojama, kas ir su kuo, apie ką kalbėsisi Aptariamos galimos pokalbio temos, pvz., kaip vaikai leido savaitgalį ir pan.
Pasirink tinkamą vietą ir laiką.	Atkreipiamas dėmesys, kad abu pašnekovai turi netrukdyti šalia esantiems.
Pokalbį pradėk draugiškai.	Aptariami neverbaliniai ženklai, kuriais parodomas draugiškas nusiteikimas pašnekovo atžvilgiu. Vaikams patariama stebėti pašnekovą ir pabandyti suprasti, ar jam įdomu. Nekalbėti pernelyg ilgai, leisti įsiterpti pašnekovui.

Kaip klausytis

Vaidmeninis žaidimas „Įdėmiai

klausykis“

Tikslas. Mokytis išklausyti kitą ir vertinti jo nuomonę.

Vaikai susiskirsto poromis, kad galėtų pasimokyti klausytis ir išgirsti kitą. Kiekviena pora kalba ta pačia tema, pvz.: *Kaip aš elgiuosi kai būnu labai supykęs?* Iš pradžių vienas kalba dvi minutes., o kitas – jo įdėmiai klausosi. Po dviejų minučių antrasis stengiasi pakartoti viską, ką išgirdo, ir parodyti, kad suprato savo pašnekovą. Vėliau vaikai pasikeičia vaidmenimis. Taip jie įgyja bendravimo klasėje patirties.

Kitos pokalbių temos: *Kaip aš elgiuosi, kai būna linksma? Kaip susirandu naujų draugų? Kas man neduoda ramybės (labai rūpi)? Kas man patinka mūsų klasėje? Kas man nepatinka mūsų klasėje? Kaip jaučiuosi savo klasėje? Kada jaučiuosi vienišas? ir t. t.*

Aptarimas. Žaisdami šį žaidimą, ugdytiniai turi galimybę pajusti, kaip svarbu ir įdomu klausytis, išgirsti pašnekovą ir kad tavęs klausytųsi. Tai vaikams turėtų padėti ateityje suprasti, kad jų niekas nebesiklauso ir kaip elgtis tokiomis aplinkybėmis. Žaidimas padeda sutelkti grupę. Turbūt kiekvienoje klasėje yra vaikų, laikančių save itin

svarbiais bet nesidominčių kitais. Ypač naudingas šis žaidimas kilus konfliktui, kai visi tik kalba ir negirdi kitų. Be to, šis žaidimas gali padėti vaikams įveikti neigiamas emocijas (įsiūtį, baimę).

Etapai, padedantys išmokyti klausytis kito žmogaus (žr. 3 lentelę)

Tikslas. Mokyti klausytis ir išgirsti pašnekovą.

Priemonės. Rašomoji lenta.

Namų darbai. Pabandyti tarsi iš šalies pažvelgti į save, besikeičiantį su kitu žmogumi. Prisiminti aptartus etapus. Kitoje pamokėlėje pasikalbėti su vaikais, kaip jiems sekėsi, kas buvo sunku, kas lengva.

3 lentelė

Etapai	Aptarimas
Žiūrėti į žmogų, kai jis kalba.	Svarbiausia – žiūrėti žmogui į akis ir nesijuokti iš kito nuomonės, neužsiimti kita veikla.
Nepamiršk sėdėti ramiai.	Taip parodoma, kad klausomasi pašnekovo.
Galvok apie tai, kas sakoma.	

Sutik (pritark) arba prieštarauk.	
Klausk, jei nori sužinoti daugiau.	Aptariama, iš kokių klausimų būtų matyti, kad klausomasi pašnekovo (kurie nekeistų pokalbio temos).

Kaip paprašyti pagalbos

Diskusija,, Pagalbos prašymas“

Tikslas. Išsiaiškinti, ar vaikai geba kreiptis pagalbos į kitus žmones.

Paprašoma prisiminti ir papasakoti apie tai, kaip teko į ką nors kreiptis pagalbos. Diskutuoiant, analizuojant situacijas, galima su vaikais aptarti, kada žmonėms prireikia kitų pagalbos, ar vaikai jos yra prašę, kieno ir kaip prašę, ar jiems kas nors padėjo. Jei nepadėjo, kodėl taip atsitiko : gal netinkamai paprašė, gal buvo objektyvių priežasčių.

Vaidmeninis žaidimas „Kaip prašyti pagalbos“

Tikslas. Mokyti paprašyti pagalbos.

Vaikai susiskirsto po du, sukuria situaciją arba prisimena, kaip yra tekę prašyti kito žmogaus pagalbos. Vienas turi prašyti pagalbos, o kitas ją suteikti arba atsisakyti tai padaryti. Jei vaikai nesugalvoja situacijų, jiems reikia padėti. Jei nesuprato užduoties, nežino, kaip ją atlikti,- prašo draugo padėti. Pasikydo nežinomame miesto rajone, nežino, kaip rasti autobuso stotelę,- kreipiasi pagalbos į praeivį. Negali rasti savo pačiūžų,- paprašo, kad mama padėtų rasti.

Aptarimas. Suvaidintos situacijos aptariamos užduodant panašius klausimus kaip ir diskutuojant. Svarbu, kad vaikai patys sugalvotų kuo daugiau tinkamų pagalbos prašymo būdų.

Etapai, kaip prašyti kito žmogaus pagalbos (žr.4 lentelę)

Tikslas. Mokyti vaikus tinkamai paprašyti pagalbos.

Priemonės. Rašomoji lenta.

Pastaba. Reikėtų su vaikais aptarti, kaip elgtis tuo atveju, jei žmogus dėl objektyvių priežasčių negali suteikti pagalbos – pabandyti kreiptis pagalbos į kitą asmenį.

. *Namų darbai.* Prašoma aprašyti situaciją, kai teko prašyti kito žmogaus padėti. Kodėl kreiptasi pagalbos? Į kokį žmogų kreiptasi? Ką šis sakė? Kaip jautėsi? Kai reagavo? Kuo viskas pasibaigė?

4 lentelė

Etapai	Aptarimas
Apsvarstyk, ar galėsi savarankiškai atlikti užduotį.	
Jeigu reikia pagalbos, pakelk ranką.	Pabrėžiama, jog tai svarbu klasėje, o ne namuose ar kieme.
Palauk. Primink sau, kad pagalbos gali laukti ramiai, nekalbėdamas.	Vaikams paaiškinama, kad taip jie galėtų save padrąsinti laukdami pagalbos.
Draugiškai nusiteikęs, paprašyk pagalbos.	Aptariama, ką reiškia žodžių junginys „draugiškai nusiteikęs“ – koks turėtų būti balso tonas, veido išraiška.

Jeigu vaikai per pratimus pavargsta, nebesugeba susikaupti, daromos pertraukėlės, kurių metu gali būti

atliekami psichogimnastikos pratimai. Pavyzdžiui, „Pagauk pelę“. Visi vaikai įsivaizduoja, kad kur nors patalpoje tupi graži balta pelė, kurią jie nori pagauti. Mokytojai davus ženklą, tyliai, kad nenubaidytų pelės, kiekvienas sėlina prie „savo“ pelės ir ima ją į rankas. Toks psichogimnastikos pratimas labai tinka fizinio ugdymo pamokose.

Baigdama norėčiau pateikti keletą rekomendacijų mokytojams, kuriems tenka ugdyti išsiblaškiusius, agresyvius, nepasitikinčius savimi, nesugebančius susikaupti mokinius:

1. Rašant vaikams kontrolinius darbus, leiskime naudotis pagalbine medžiaga: kortelėmis su taisyklėmis, daugybos lentele, skaičiuotuvais.

2. Svarbią informaciją pateikime kuo įdomiau, kad vaikai atkreiptų į tai dėmesį – rašykime lentoje, neįprastai išdėstykite žodžius.

3. Grafiškai pavaizduotas uždavinio sprendimas padeda geriau suvokti medžiagą ir nepamiršti naujos informacijos.

4. Susikaupimą skatina priminimas, skirtas konkrečiam vaikui: „Susikaupk“, „Atkreipk dėmesį“, „Tai labai svarbu“.

5. Skirkime ne per sunkias užduotis, joms atlikti numatykite pakankamai laiko.

6. Pasirūpinkime, kad specialiųjų poreikių mokinyi sėdėtų kuo arčiau mūsų ir toliau nuo pašalinių stimulų.

7. Nepamirškime paskatinti vaiko, įsiminiusio jam pateiktą informaciją – leiskime kelias minutes pailsėti, išdalyti mokymo priemones, pagirkime, paglostykime, nusišypsokime.

Nepabrėžkime išsiblaškiusio, nepasitikinčio savimi, nesugebančio susikaupti vaiko nesėkmių. Skirkime jam tik tokių užduočių, kurias jis gebėtų atlikti. Padėkime vaikui gerbti save tokį, koks jis yra, ir daryti pažangą. Paaiškinkime klasiės draugams, kad jis vertas pagarbos, nes stengiasi mokytis. Vertindami pabrėžkime pažangą, o ne daromas klaidas. Ir, be abejo, mokykite vaiką bendrauti su kitais žmonėmis.

Klaipėdos Martyno Mažvydo progimnazijos
mokytoja metodininkė Audronė Visockė

Literatūra

1. Arends R. I. Mokomės mokyti.V.,1998.
2. Giedrienė R., Monkevičienė O. Kodėl
nemiela mokykla? V., 1995.
3. Galkienė A.,Monkevičienė O.,
Sėkmingas įtraukusis ugdymas.
V.,2023.
4. Socialinių įgūdžių vadovas. V.,2001.